

РОЗДІЛ I**ПЕДАГОГІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ**

УДК 373.016:81

*Апрощенко Тетяна Олександрівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Мукачівський державний університет*

**РОЗВИТОК ХУДОЖНЬО-МОВЛЕННЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ДНЗ**

В статті характеризується поняття «художньо-мовленнєва діяльність» та завдання формування художньо-мовленнєвої компетенції у дітей дошкільного віку, розкриваються основні методи та прийоми розвитку художньо-мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку в ДНЗ. Мета статті полягає в обґрунтуванні поняття «художньо-мовленнєва діяльність» та розкритті особливостей художньо - мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. Методи дослідження: 1) теоретичні (вивчення, аналіз, систематизація та узагальнення психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження з метою виявлення існуючих підходів до особливостей художньо-мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. Низка цих методів надала можливість з'ясувати сутність і зміст ключових понять: «художньо-мовленнєва діяльність», «художньо-мовленнєва компетенція», «художній образ», визначити рівень вивчення даної проблеми на сьогоднішній день; 2) емпіричні: спостереження, тестування, анкетування, опитування педагогічних працівників та дітей з метою виявлення стану художньо-мовленнєвого розвитку дітей, виявлення впливу програмових художніх творів для художньо-мовленнєвого розвитку дітей та ефективності їх використання для розвитку художньо-мовленнєвої компетенції, знань вихователів стосовно питання художньо-мовленнєвого розвитку дітей на етапі дошкільного дитинства. Художньо-мовленнєвий розвиток дітей дошкільного віку буде ефективним, якщо забезпечити такі педагогічні умови: спрямованість змісту художніх творів на формування у дітей художньо-мовленнєвої діяльності; тематичне наскрізне планування художніх творів у різних видах діяльності; забезпечення взаємозв'язку навчально-мовленнєвої, художньо-мовленнєвої та театральнo-мовленнєвої діяльності дошкільнят.

Ключові слова: художньо-мовленнєва діяльність, художньо-мовленнєва компетенція, художній образ, літературні заняття, творчість.

Актуальність проблеми розвитку художньо-мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку обумовлюється положеннями сучасних концепцій модернізації освіти в Україні щодо забезпечення всебічного розвитку особистості, а також підвищення теоретичного і методичного рівнів навчання рідної мови в дошкільних закладах. Важливого значення у зв'язку з цим набуває переорієнтація навчання з чисто прагматичної на духовно-творчу мету і стосується насамперед лінгвістичної освіти. Пріоритетними напрямками розвитку дошкільної освіти є глибоке засвоєння моральних норм, розвиток духовності шляхом вивчення дітьми художньої літератури, формування мовленнєвих умінь та оцінно-етичних суджень, підвищення рівня культури українського мовлення. Реалізація завдань з удосконалення якості дошкільної освіти неможлива без роботи над систематичним і цілеспрямованим збагаченням літературних знань дошкільників, словникового запасу рідної мови оцінно-етичними категоріями, вихованням у них позитивних морально-етичних якостей, умінням оцінювати і висловлювати своє ставлення до доквілля і подій у художніх творах.

Постановка проблеми. Комбінації взаємозв'язку мовленнєвої діяльності з іншими видами

художньої творчості можуть бути різноманітними: словесна творчість і образотворча діяльність (діти малюють і складають розповіді до власних малюнків), мовленнєвотворча і музична діяльність (добір музичного твору до своєї казки, музичні асоціації з сюжетом, вербалізований рухливий образ), театралізована та мовленнєвотворча діяльність (сюжетоскладання, складання сценаріїв, дитячий фольклор, ігрові діалоги-імпровізації), образотворча й театралізовано-мовленнєва (створення декорацій, атрибутів, костюмів, що ілюструють вигаданий дітьми сюжет, відбиття вражень від вистави у власних малюнках з наступним коментарем у вигляді зв'язного висловлювання). Але на наш погляд, саме проблема розвитку художньо-мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку в ДНЗ вивчена та розкрита недостатньо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема художньо-мовленнєвої діяльності розглядалася науковцями різнопланово: в лінгводидактичному (А. Богуш, С. Чемортан та ін.), педагогічному (І. Зимняя, Н. Карпинська, Л. Славина та ін.), психологічному (Л. Виготський, П. Гальперін, В. Давидов, Д. Ельконін, О. Запорожець, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн, Л. Щерба та ін.), філософському

(М. Каган) аспектах. Науковцями з'ясовано сутність художньо-мовленнєвої діяльності, її види і специфіку на етапі дошкільного дитинства, особливості сприймання дітьми художніх творів; доведено позитивний вплив художніх творів на формування особистості дитини.

Художньо-мовленнєва діяльність дітей є складовою як художньої, так і мовленнєвої діяльності.

Художньо-мовленнєва діяльність – це полікомпонентний утвір, в якому можна виділити чотири складові:

1) сприймання на слух та розуміння дітьми змісту художніх творів;

2) відтворення змісту й виконавча діяльність (декламування, відповіді на запитання, переказування, бесіда за ілюстраціями, узагальнювальні бесіди, читання за ролями тощо);

3) театралізована діяльність (інсценування, театральні вистави);

4) творчо-імпрровізована діяльність (ігри-драматизації, ігри за сюжетами літературних творів, словесно-поетична творчість).

У XIX – на початку XX ст. педагоги і психологи активно вживали термін «живе слово», що передавав сутність засобу донесення до дітей творів художньої літератури і визначав естетику дитячого мовлення (Є.Тихеева, К.Ушинський, В.Федяєвська). Продовжуючи розробку теорії й практики формування в дошкільників діяльності, пов'язаної з творами художньої літератури, вчені (Р.Жуковська, Н.Карпінська, С.Русова, Л.Пеньєвська, Є.Фльоріна та ін.) ввели в обіг терміни «художнє слово», «художня література» для характеристики літературних творів, процесу ознайомлення з ними і підкреслення естетичної функції дитячого мовлення.

Мета статті полягає в обґрунтуванні поняття «художньо-мовленнєва діяльність» та розкритті особливостей художньо - мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку.

Результати дослідження. Усе життя дитини супроводжується різними видами діяльності, у процесі яких вона набуває певних знань, здійснюється її психічний розвиток. У дошкільній педагогіці й лінгводидактиці домінує діяльнісний підхід до процесу навчання, виховання й розвитку дітей.

Виокремлюють різні види діяльності: трудову, пізнавальну, навчальну, пошукову, мовну, мовленнєву, музичну, образотворчу, естетичну, художню і т. ін., та варіанти означених діяльностей, як-от: навчально-пізнавальну, навчально-мовленнєву, мовленнєво-ігрову, театральну-мовленнєву (ігрову) і т. ін.[1].

Серед розмаїття видів діяльності в дошкільній педагогіці виокремлюють художньо-мовленнєву діяльність.

Художня (естетична діяльність) – це специфічний вид практично-духовної (твори мистецтва, фольклор, дизайн, література тощо) і духовної (естетичне споглядання, естетичне сприймання, естетичне міркування і т. ін.) діяльності. Усім різновидам діяльності притаманне естетичне, художнє начало – здійснювана у певній формі «творчість за законами краси», що приносить людині

високу духовну насолоду. Через неї людина вступає в певні зв'язки із зовнішнім світом, в естетичні відносини з дійсністю, змінюючи при цьому саме себе, свої здібності, внутрішній світ. Мовленнєва діяльність – це форма спілкування, що опосередкована мовленням, складається з мовленнєвих дій і мовленнєвих операцій; передбачає фази орієнтування в ситуації спілкування, планування (внутрішнє програмування), реалізації і контролю мовлення. Мовленнєва діяльність охоплює процеси породження і сприймання повідомлень з метою подальшого спілкування, регулювання й контролю власної діяльності, власного мовлення.

У художньо-мовленнєвій діяльності присутній художній образ залежно від виду мистецтва.

Художній образ – це специфічний для мистецтва спосіб відображення й узагальнення дійсності з позиції певного естетичного ідеалу в конкретно-чуттєвій емоційно насиченій формі. Художній образ сприяє швидкому встановленню асоціативних зв'язків, процесів аналізу й синтезу, зосередженості дитячої уваги. Зауважимо, що дитину вражають не тільки конкретні художні образи, що доступні зоровому сприйманню. Словесний образ так само має здібність викликати зорові, тактильні, слухові уявлення, з усією «чуттєвою переконливістю, – як зазначає Є.Фльоріна, – примушують «бачити» притаманний їм зміст». Художнє слово, з одного боку, звільняє дитину від безпосереднього сприймання реальності, а з іншого – наближує до реальності. Це особливо важливо для дітей, оскільки в них ще досить обмежений досвід і знання.

Художнє слово допомагає дитині встановлювати зв'язки з довкіллям. У процесі слухання художнього твору дитина вчиться «бачити» через слово, розуміти й оцінювати предмети і явища, зіставляти факти, аналізувати, доходити до умовисновків, тобто художнє слово вчить дитину мислити з допомогою готових мовних форм.

Індивідуальні творчі прояви дітей у створенні художніх образів залежать від віку дітей, їхніх нахилів і інтересів, від виду творчої діяльності. Вихователь має створити оптимальні умови для їх розвитку.

Художньо-мовленнєва діяльність дітей дошкільного віку – це специфічний вид діяльності, пов'язаний із сприйманням, розумінням і відтворенням дітьми змісту художніх творів у різних видах ігор і театралізованих дійств; це продуктивно-естетична діяльність (музична, образотворча, конструктивна), що супроводжується образним мовленням та у процесі якої використовуються різні жанри художнього слова.

Як бачимо, всі компоненти художньо-мовленнєвої діяльності знаходяться в тісному взаємозв'язку. Сприймання є основою виконавчої діяльності й творчості, в яких дитина втілює здобуті у процесі сприймання художні уявлення, образи, виражає почуття і враження. Існує закономірний зв'язок: чим тонше дитина сприймає, усвідомлює, переживає художні образи, тим повніший, яскравіший відбиток знаходять вони у виконанні художнього твору чи складанні власної розповіді, створенні зображення тощо (за умови достатнього рівня

володіння технічними навичками та вміннями будувати художній образ). І навпаки, тільки через власну творчу активність у будь-якому виді художньої діяльності дитина підноситься до рівня художньо-естетичного сприймання твору в єдності його змісту та художньої форми. Характер і якість художнього сприймання творів різних видів мистецтва значною мірою залежать від вербалізованого сприймання, оскільки мовлення і супроводжує сприймання, і бере в ньому активну участь. Дитина сприймає твір мистецтва не тільки зором, на слух, але й через своє мовлення. Це пояснюється тим, що художнє сприймання діалогічне за своєю структурою, а мовлення (зовнішнє і внутрішнє) є засобом цього діалогу. Отже, якщо йдеться про розвивальний ефект мистецтва, слід враховувати і зворотню залежність якості сприймання творів мистецтва від рівня мовленнєвого розвитку дитини.

Змістова сторона художньо-мовленнєвої діяльності складається з різних видів компетенцій, які є показниками готовності дитини до здійснення цієї діяльності. Це такі компетенції: когнітивно-мовленнєва, поетично-емоційна, виразно-емоційна, оцінювально-етична, театральна-ігрова.

Когнітивно-мовленнєва компетенція — це наявність певних знань у дітей про письменників та їхні твори в межах програми вікової групи; здатність відтворити зміст знайомих творів, назвати автора твору, впізнати твір за його уривком чи ілюстрацією, прочитати напам'ять вірш; пригадати загадки, прислів'я, скоромовки, лічилки.

Виразно-емоційна компетенція — вміння виразно та емоційно передати зміст художнього твору, дотримуючись адекватних засобів виразності й вдало їх поєднуючи.

Поетично-емоційна компетенція — здатність дітей виразно читати вірші, здійснювати елементарний художній аналіз віршів (знаходити повтори голосних і приголосних звуків, римовані рядки, добирати римовані слова тощо).

Оцінювально-етична компетенція — здатність дитини свідомо аналізувати поведінку героїв художнього твору, висловлювати своє ставлення до них, мотивувати моральні та естетичні оцінки.

Театральна-ігрова компетенція — це наявність у дітей умінь і навичок самостійно розігрувати зміст знайомих художніх творів у театралізованих іграх, іграх-драматизаціях, іграх за сюжетами літературних творів, інсценувати твори в театральних виставах.

Завдання формування художньо-мовленнєвої компетенції в дітей дошкільного віку:

- ознайомити дітей з фольклорними творами, творами письменників-класиків, сучасних українських письменників, зарубіжних авторів;

- навчити дітей слухати і розуміти зміст художніх творів;

- прищеплювати вміння відтворювати зміст знайомих творів в активній художньо-мовленнєвій діяльності;

- розвивати поетичний слух, бажання вивчати вірші напам'ять;

- виховувати виразність художнього читання у процесі відтворення змісту художніх творів;

- виховувати оцінні судження, адекватні естетичні та моральні оцінки поведінки героїв;

- формувати самостійність у художньо-мовленнєвій і театральній-ігровій діяльності;

- виховувати вибіркове ставлення до книги, охайність у роботі з книгою;

- вчити визначати жанр художнього твору, запам'ятовувати його автора;

- виховувати бережливе ставлення до книги, бажання лагодити книжки.

Художньо-мовленнєва діяльність є одним з найулюбленіших способів самовираження маленької дитини. Вона відбувається в організованих формах та просто за ініціативою дітей, поза спеціальних занять. Незважаючи на різноманітність форм прояву художньої, ігрової та пізнавальної активності дошкільнят, є те, що об'єднує всі ці прояви, — це словесна творчість. Вона є природною для дітей дошкільного віку, адже дає змогу самовиразитися, самореалізуватися. В сюжетно-рольовій грі словесна творчість виявляє себе через сюжетоскладання, казкові, ігрові діалоги, сценарії; в пізнавальній діяльності — через вислови-міркування, вислови-пояснення, вислови-запитання, головна мета яких — упорядкувати, систематизувати власні уявлення про довкілля, пояснити самому собі невідповідності, незрозуміле, проблеми, з якими постійно стикається дитина; в образотворчій, музичній, конструктивній, театральній діяльності — через акомпанемент дій, їх коментар, словесне малювання; у спілкуванні з однолітками і дорослими — через самопрезентацію й фантазування; і, нарешті, через складання за власною ініціативою казок, оповідань, віршів, а також — мовні ігри (дражнилки, лічилки, скоромовки, загадки, заклички тощо). Ініціативна художньо-мовленнєва діяльність базується на досягненнях, знаннях, досвіді дитини, які вона здобула у процесі навчання.

Для виникнення та активізації художніх проявів дітей необхідно створити сприятливі умови, занурити їх у світ творчості, оточити необхідними художніми матеріалами, урізноманітнити художній, естетичний, емоційно-чуттєвий досвід. Важливо, щоб дорослі, які оточують дитину, теж виявляли інтерес до художньої діяльності, спрямовували її інтереси та дії.

Провідною формою роботи з художньою літературою є заняття різного типу: фронтальні, групові, індивідуально-групові, індивідуальні, які чергуються рівномірно впродовж тижня, місяця, кварталу.

Наводимо орієнтовний перелік видів і типів занять з художньо-мовленнєвої діяльності, які проводять у всіх вікових групах ДНЗ.

Заняття з художньої літератури проводять у дошкільному закладі щодня: фронтальні і групові — двічі на тиждень, індивідуальні та індивідуально-групові — тричі на тиждень, заучування віршів — один раз на тиждень.

Літературні твори відіграють особливу роль у житті дитини, а тому дуже важливо, щоб знайомство з мистецтвом слова відбувалося у різноманітних формах. Сучасна методика пропонує багатий спектр видів занять з ознайомлення з літературними творами. Їх можна типізувати за різними параметрами. Наприклад, за літературними жанрами. На окремих заняттях знайомимо дітей з малими фольклорними формами, представляємо ці твори дітям як витвори мистецтва слова, коротко та доступно розповідаємо про історію їх виникнення, функціональне призначення, звертаємо увагу на особливості побудови, засоби виразності тощо. На інших заняттях подаємо дітям казки – народні, авторські; казки кумулятивного типу про тварин, побутові, чарівні, казки-жарти тощо. Заняття, на яких читаємо дошкільнятам оповідання, називаються живими історіями і супроводжуються здебільшого етичними бесідами або бесідами на тему, якій присвячено літературний твір. Особливе місце в ознайомленні з літературними творами посідають заняття з ознайомлення з поетичним словом. Діти сприймають поезію, вчать відчувати красу слова, розуміти значення засобів образності, знаходити способи відтворення художнього образу в різних видах художньої діяльності. Старших дошкільників підводять до розуміння такого складного літературного жанру, як байка.

У сучасній методикі ознайомлення з літературними творами особливе місце посідають комплексні, так звані заняття-образи. Смісл їх полягає в тому, що через застосування літературних і фольклорних творів різних жанрів дітям презентують художній образ, зосереджуючи увагу на способах вираження цього образу в різних літературних жанрах. Наприклад, стрижнем такого заняття може бути образ весни, який по-різному представлений в ліричній поезії, оповіданні, чарівній казці. Доповнять, збагатять його заклички, приказки, прислів'я, скоромовки, народні прикмети про весняні явища тощо [4].

Виокремлення видів занять з ознайомлення з художніми творами за літературними жанрами дає вихователям змогу представити різні жанри художньої словесної творчості, підійти до їх естетичного сприймання більш свідомо.

Водночас, літературні заняття розрізняються за основним видом художньо-мовленнєвої діяльності, який педагог застосовує на занятті. Так, літературний твір дітям читають чи розповідають, і художньо-естетичне сприймання тексту буде основним видом діяльності на такому занятті. Основним видом художньої діяльності на інших заняттях може бути художня комунікація, тобто розмова вихователя з дітьми на основі прочитаного раніше твору. Подобається дітям такий вид заняття, як літературні творчі ігри, на яких дошкільнята стають співавторами казки чи розповіді, реалізують власну словесну творчість. Підсумкові заняття у формі літературних вікторин мають велике значення, оскільки дають змогу систематизувати здобутий раніше літературний досвід. Дітям дуже подобаються драматизації, театралізації за

змістом літературних творів, малюки охоче декламують вірші, переказують фрагменти казок чи оповідань, імпровізують. Значне місце в сучасній методикі ознайомлення з художньою літературою посідають заняття, побудовані на застосуванні синтезу мистецтв. Естетичні враження від сприймання, наприклад, поетичного твору в музичному супроводі дитина може відтворити на такому занятті в малюванні, аплікації або танцювально-ритмічних рухах. Акцентуація уваги педагога на видах художньо-мовленнєвої діяльності спрямовує на вдосконалення методичних аспектів літературних занять, дає змогу максимально повно використати інтелектуальний, художній, мовний потенціал літературних творів.

Кожен з видів заняття відрізняє чітка, логічно виправдана структура, своєрідні методи і прийоми керівництва художньо-мовленнєвою діяльністю дітей, що забезпечують реалізацію поставлених завдань. Традиційна методика попередніх часів досить суворо визначала часові, просторові межі заняття, відстоювала незмінність структурних елементів. Все це відбувалося без урахування особливостей психічного і фізичного стану, настрою, передбачень дітей. Характер, темп, зміст заняття визначав переважно педагог, який виходив з урахування своїх педагогічних завдань. Сучасна методика досить гнучко підходить до організації літературних занять, на перший план ставить інтереси дітей. Саме тому в розкритті організаційних та методичних моментів ми подаємо декілька варіантів щодо організації дітей, варіантів послідовних та змістових компонентів методики проведення занять.

Щоб сформувати художньо-мовленнєву компетенцію та виконати завдання щодо роботи з художньою літературою, радимо використовувати різноманітні *методи і прийоми*.

Після читання і розповідання художніх творів у всіх вікових групах проводять *бесіди за змістом художніх творів*.

Види бесід:

- 1) бесіда як відтворення прочитаного;
- 2) бесіда за запитаннями автора твору;
- 3) бесіда у зв'язку з прочитаним;
- 4) бесіда морально-оцінювального змісту;
- 5) бесіда, спрямована на з'ясування розуміння дітьми засобів художньої виразності твору;
- 6) бесіда на розуміння дітьми жанрів твору [3].

У старших групах проводять також етичні бесіди, бесіди за творами одного письменника, узагальнюючі бесіди «Мої улюблені книги», «Мої улюблені казки», «Мій улюблений дитячий письменник», тематичні бесіди про письменників, бесіди, спрямовані на з'ясування композиційної структури твору, літературні вікторини; бесіди порівнювального характеру за кількома творами як одного, так і різних жанрів.

На одному занятті рекомендується поєднувати декілька видів бесід за кількома творами. Так, у старшій групі можна прочитати на одному занятті вірш Т.Шевченка «Встала весна» і віршоване оповідання Н.Забілі «Ластівки» (уривок про весну).

Запитання до дітей:

Що є схожого у творах?

Про яку пору року в них розповідається?

Чим відрізняються твори?

Вихователь знайомить дітей з новим жанром творів Н.Забіли – віршоване оповідання.

Запитання:

Якими словами починається віршоване оповідання Н. Забіли?

Про яких птахів згадується у вірші Т.Шевченка?

Якими словами про них говорить поет?

Про яких птахів говориться у віршованому оповіданні Н.Забіли? (зачитує ще раз речення «Метушаться за віконцем клопітливі ластівки»).

Як ви розумієте слово «метушаться»?

Яким словом Н.Забіла називає ластівок?

Як ви розумієте слово «клопітливі»?

Що ще роблять ластівки?

Якими словами про це сказано у віршованому оповіданні? (Летять, підлетіли, відлетіли).

Які ще слова можна сказати про ластівок?

Для активізації дітей на заняттях з художньої літератури використовують *різноманітні прийоми*, які органічно поєднуються з бесідою.

Серед них – *уявний діалог дітей з літературним героєм*. Дитині пропонують звернутись із запитаннями до героя, продумати його відповідь на запитання, тобто дитина сама повинна сформулювати запитання і дати відповідь на нього від імені героя.

Наприклад, після читання оповідання М.Коцюбинського «Івасик та Тарасик» можна запропонувати діалог з Тарасиком:

Що б ти сказав Тарасику, якби побачив, що він хоче витягти рибку в Івасика?

А що б він відповів?

Потім такий діалог діти будують, розмовляючи з Івасиком:

Що б ти порадив Івасикові сказати Тарасику?

А що б йому віддав Тарасик?

У таких уявних діалогах з літературними героями діти висловлюють своє ставлення до героїв, змінюють хід подій по-своєму, дають оцінку окремим вчинкам, діям, подіям, взаємовідносинам, розвивають діалогічне мовлення.

Написання листа літературному герою. Кожна дитина розповідає, що б вона написала герою, що б йому запропонувала. Вихователь записує, а потім зачитує лист. Доцільно вже до заняття мати текст такого листа з урахуванням знань дітей. Так, можна написати лист Максиму, герою твору В.Сухомлинського «Пшеничний колосок»; Сашку, герою оповідання Д.Ткача «Хоробрий Сашко»; Оленці з оповідання Б.Вовк «Лінива Оленка» та М.Стеценка «Апельсинка» тощо.

Елемент драматизації як прийом активізації

дітей використовується в усіх вікових групах. Він буде доцільним під час читання творів М.Коцюбинського «Івасик та Тарасик», В.Сухомлинського «Ледача подушка» та ін.

Прийом словесної гри допомагає дітям «увійти» в образ, в «обстановку», в якій відбувалась подія, викласти словами свої уявлення, те, що вони «побачили», «почули», «пережили». Після бесіди за змістом оповідання Д.Ткача «Хоробрий Сашко» вихователь пропонує дітям уявити, що вони опинились під час шторму з Сашком; що б вони «почули», «побачили», чи злякались би? Діти висловлюють уявлення, відчуття, настрої, свій емоційний стан.

Словесний малюнок допомагає дітям краще уявити образи героїв, передати словами риси характеру героя, його зовнішній вигляд, одяг, вираз очей. Після бесіди вихователь говорить дітям: «А якби вам запропонували намалювати Вереду, яким би ви його намалювали?» (Г.Бойко, «Вереди»). Діти словесно описують зріст, волосся, емоційний стан, одяг, поведінку Вереди, розповідають, якими б фарбами його намалювали, пояснюють, чому. Доцільно запропонувати паралельно намалювати образи позитивного і негативного героїв.

Старшим дошкільникам доступний і такий прийом, як *психологічний аналіз рис характеру та особливостей героя*. Наприклад:

- Дай і мені покуштувати, – нерішуче попросив хлопчик.

- Вона гірка і кисла!

- То нічого, дай хоч одну скибочку!

- Кажу тобі, що вона погана, – відказала Оленка і скочила з перелазу. (За оповіданням М.Стеценка «Апельсинка»).

Про які риси характеру Оленки говорять ці слова? [4].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Художньо-мовленнєва діяльність є одним з найулюбленіших способів самовираження маленької дитини. Вона відбувається в організованих формах та просто за ініціативою дітей, поза спеціальних занять. Художньо-мовленнєва діяльність дітей дошкільного віку – це специфічний вид діяльності, пов'язаний із сприйманням, розумінням і відтворенням дітьми змісту художніх творів у різних видах ігор і театралізованих дійств; це продуктивно-естетична діяльність (музична, образотворча, конструктивна), що супроводжується образним мовленням та у процесі якої використовуються різні жанри художнього слова. Завдання вихователя – використовуючи найрізноманітніші методи і прийоми, форми та засоби формувати художньо-мовленнєву компетенцію дошкільників.

Список використаних джерел

1. Артемова Л. В. Театр і гра : вдома, у дитячому садку, в школі / Л. В. Артемова ; [пер. з рос.]. – [2-ге вид., допов.]. – К. : Томіріс, 2002. – 292 с. : нот. – (Діти. Батьки. Педагоги)
2. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / М-во освіти і науки України, Акад. пед. наук України ; [наук. ред. та упоряд. О. Л. Кононко]. – К. : Світич, 2008. – 430 с.
3. Богущ А. М. Творче самовираження дошкільників у художньо-мовленнєвій діяльності : монографія / А. М. Богущ, Л. І. Березовська. – О. : М. П. Черкасов, 2008. – 203 с.

4. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика : теорія і методика навчання дітей рідної мови : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / А. М. Богуш, Н. В. Гавриш. – К. : Вища школа, 2007. – 542 с.

5. Богуш А. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах : підручник для студентів вищих навчальних закладів факультетів дошкільної освіти / А. Богуш, Н. Гавриш, Т. Котик. – К. : Слово, 2006. – 304 с.

В статтє характеризується поняття «художественно-речева діяльність» и задачи формирования художественно-речевой компетенции у детей дошкольного возраста, раскрываются основные методы и приемы развития художественно-речевой деятельности детей дошкольного возраста в ДОУ. Цель статьи заключается в обосновании понятия «художественно-речева діяльність» и раскрытии особенностей художественно-речевого развития детей дошкольного возраста. Методы исследования: 1) теоретические (изучение, анализ, систематизация и обобщение психолого-педагогической литературы по проблеме исследования с целью выявления существующих подходов к особенностям художественно-речевого развития детей дошкольного возраста. Ряд этих методов предоставила возможность выяснить сущность и содержание ключевых понятий: «художественно-речева діяльність», «художественно-речева компетенция», «художественный образ», также мы смогли определить уровень изучения данной проблемы на сегодняшний день. 2) эмпирические: наблюдение, тестирование, анкетирование, опрос педагогов и детей с целью выявления состояния художественно-речевого развития детей, выявить влияние программных произведений для художественно-речевого развития детей, и эффективность их использования для развития художественно-речевой компетенции у детей, знания воспитателей по вопросу художественно-речевого развития детей на этом дошкольном этапе. Художественно-речевое развитие детей дошкольного возраста будет эффективным, если обеспечить такие педагогические условия: направленность содержания художественных произведений на формирование у детей художественно-речевой деятельности; тематическое сквозное планирование художественных произведений в различных видах деятельности; обеспечение взаимосвязи учебно-речевой, художественно-речевой и театрально-речевой деятельности дошкольников.

Ключевые слова: художественно-речева діяльність, художественно-речева компетенция, художественный образ, литературные занятия, творчество.

The paper is characterized by the concept of "art-speech activity" and the problem of formation of artistic and verbal competence in preschool children, reveals the basic methods and techniques of art-speech activity of preschool children in kindergartens. The purpose of the article is to justify the concept of "art-speech activity" and revealing features of art - speech development in preschool children. The following methods have been used: 1) theoretical (research, analysis, systematization and generalization of psychological and pedagogical literature on research in order to identify existing approaches to the peculiarities of art - speech development in preschool children. Some of these methods provided an opportunity to clarify the nature and content of the key concepts of "art -rechevaya activity ", " art-speech competence ", " artistic image "and we were able to determine the level of studying this problem to date. 2) empirical: observation, testing, questionnaire, survey of teachers and children to identify the state of the art-speech development of children, to identify the impact of the program of works for the art - speech development of children, and the effectiveness of their use for the development of artistic and verbal competence in children, knowledge of educators on art - speech development of children at this stage of the pre-school. Art and language development of children of preschool age will be effective if to provide such pedagogical conditions: focus on the content of works of art in the formation of children's art-speech activity; Through a thematic plan of works of art in various activities; securing the interaction of teaching and speech, speech and artistic and theatrical speech activity preschoolers.

Key words: art-speech activity, artistic and verbal competence, artistic image, literary studies, creativity.

УДК 37.013-053.2(09)(477)“19”

Лунаренко Світлана Євгенівна,
кандидат педагогічних наук, доцент, докторант,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди

ДІЯЛЬНІСТЬ ГРОМАДСЬКИХ ТОВАРИСТВ ІЗ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІТЕЙ В УКРАЇНІ (КІНЕЦЬ ХІХ ст. – ПОЧАТОК ХХ ст.)

Стаття присвячена характеристиці діяльності громадських товариств із соціокультурного забезпечення дітей в Україні (кінець ХІХ ст. – початок ХХ ст.). Визначені причини активізації роботи громадських товариств (складні соціально-економічні умови життя, зростаюча невідповідність системи освіти суспільним потребам, відсутність єдиної системи органів та установ соціального захисту, неврахування реальних освітніх і культурних потреб дітей, незначне охоплення